

บทที่ 6

บทสรุป และข้อเสนอแนะของความร่วมมือระหว่างภาคประชาสังคม กับรัฐในการจัดการลุ่มน้ำปิงตอนบน

6.1 สรุปผลการวิจัย

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 5 ว่าการศึกษานี้เป็นการศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในกระบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กรณีศึกษาโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษา วิเคราะห์ความเป็นมา แนวทาง และยุทธวิธีในการดำเนินงานของโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
2. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการขององค์กรพัฒนาเอกชนในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแก่ชุมชน
3. เพื่อศึกษาถึงผลของการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
4. เพื่อทราบถึงปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจนเสนอแนวทางแก้ไข เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนอื่นในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวน 18 คน จำแนกได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 3 คน และผู้นำชุมชนกับคนในชุมชน จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด จำนวน 3 ชุด โดยเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จาก เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำชุมชนกับคนในชุมชน

จากการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปผลการศึกษาเป็น 4 ส่วน ดังนี้

6.1.1 ความเป็นมา แนวทาง และยุทธวิธีในการดำเนินงานของโครงการจัดการลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ความเป็นมาในการตั้งโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนนี้เกิดจากปัญหาอยู่ 2 ข้อคือ

1. ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยภาครัฐ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอเชียงดาวที่เข้ามาจัดการโดยขาดการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการประกาศพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2516-2543 ที่ครอบคลุม อ.เชียงดาวจำนวน 1,093,322 ไร่ และซ้อนทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านกว่าร้อยละ 80 ทำให้ชุมชนไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างถูกต้อง ผลกระทบจากมาตรการทางกฎหมายในการพยายามอพยพชุมชนออกจากเขตป่า มีการควบคุมการใช้ประโยชน์และการทำการเกษตรของชุมชน ถึงแม้ว่าทางชุมชนจะมีวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นมาดั้งเดิมอยู่แล้ว ทั้งในเรื่องการจัดการป่าไม่ว่าจะเป็นการมีประเพณีบวชป่า หรือเลี้ยงผีขุนน้ำ รวมถึงการจัดการเหมืองฝายของชุมชนโดยมีแก่ฝายคอยจัดสรรเรื่องระบบน้ำให้เป็นธรรม มีการดูแลซ่อมแซม บำรุงรักษาฝายตามวิถีชุมชน แต่เป็นเพราะด้วยผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยอิงกับระบบที่ให้รัฐเป็นศูนย์กลางของการจัดการเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด โดยมีกฎหมายมาเป็นตัวรองรับที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาจัดการได้ด้วยเหตุนี้ทำให้รัฐเห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นของรัฐทั้งหมด รัฐจึงเข้ามาจัดการทรัพยากรธรรมชาติเองโดยที่ไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น ไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม หรือรับรู้ของการจัดทำแผน เช่น แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาพื้นที่สูงที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผน ผลที่เกิดขึ้นคือมีการผลักดันคนออกจากพื้นที่โดยเฉพาะชนเผ่าต่างๆ ที่อาศัยในบริเวณนั้นๆ จึงส่งผลเป็นปัญหาลูกโซ่ตามมาคือ การถูกเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการไม่เป็นธรรม และตัวชาวบ้านเองไม่สามารถเจรจาดูเรื่องกับรัฐได้ เช่น กรณีการจับกุมชาวปะหล่อง บ้านปางแดง ด้วยข้อหาบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน

2. ตัวชุมชนมีการใช้ทรัพยากรอย่างไม่รู้คุณค่า ไม่ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยในแต่ละชุมชนต่างจะมีปัญหาเรื่องการใช้ทรัพยากรที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศนั้นๆ เป็นสำคัญ เช่น ที่ตำบลเชียงดาวมีชุมชนอาศัยอยู่รวม 16 หมู่บ้าน และชุมชนส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณสองฝั่งน้ำแม่ปิง ปัญหาที่เกิดขึ้นคือสายน้ำแม่ปิงที่เน่าเสีย มีการปล่อยสิ่งปฏิกูลจากชุมชน มีการดักจับสัตว์น้ำด้วยการระเบิด หรือซื้อ ส่วนปัญหาเกี่ยวกับด้านป่าก็จะแตกต่างกันตามพื้นที่ เช่น ที่ตำบลแม่นะ มีชุมชนชาวไทยภูเขาได้เข้าไปรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เพื่อทำไร่เลื่อนลอย หรือ ตำบลทุ่งข้าวพวงจะเป็นปัญหาเรื่องความขัดแย้งการใช้พื้นที่ป่าที่มีการรุกล้ำกันระหว่างคนพื้นราบ และชาวไทยภูเขา เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นคือ ทรัพยากรเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ทางเจ้าหน้าที่โครงการฯ

เห็นว่าหากยังปล่อยให้ชุมชนใช้ทรัพยากรเช่นนี้ ย่อมเป็นไปได้ว่าในไม่ช้าทรัพยากรธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้อยู่อาจหมดไป และถึงแม้ว่าในแต่ละชุมชนจะมีแนวทางการจัดการทรัพยากรอยู่แล้ว แต่ลักษณะการจัดการแบบต่างคนต่างจัดการ ไม่มีการรวมกลุ่มกันทำให้ขาดการมีอำนาจในการต่อรองกับรัฐ ปัญหาที่ผ่านๆ มา ชุมชนจึงเป็นฝ่ายเสียเปรียบมาโดยตลอด เช่น ปัญหาการแย่งชิงน้ำ เมื่อมีนายทุนเข้ามาทำเกษตรสวนส้ม มีการกักเก็บน้ำ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบมีน้ำไม่เพียงพอต่อการใช้ในตำบลเมืองนะ ปิงโค้ง และทุ่งข้าวพวง เมื่อเข้าไปร้องเรียนกับรัฐก็ไม่เกิดความคืบหน้า ทางเจ้าหน้าที่โครงการฯ ต้องเข้าไปประสานงาน ติดตามให้แทน ในที่สุดก็สามารถแก้ไขปัญหาได้

ปัจจัยเหล่านี้ทำให้นักองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาทำงานในพื้นที่อ.เชียงดาว เกิดความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นภายใต้การทำงานในนาม “โครงการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบนโดยประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยมีแนวทางการทำงานขององค์กรคือ

1. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์และยั่งยืน
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิงได้ทั้งระบบ
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่ม องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ให้พึ่งตนเองได้ในระยะยาวและก่อให้เกิดความมั่นคงในการดำเนินงานของกลุ่ม

จุดประสงค์คือต้องการสร้างความรู้ให้แก่คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการใช้ทรัพยากร สร้างเครือข่ายสิทธิชุมชนท้องถิ่นให้เกิดขึ้น ตลอดจนส่งเสริมบทบาทในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นตามกฎหมายของรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้สิทธิชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการได้ โดยต้องการที่จะเน้นบทบาทการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเป็นสำคัญ

สรุปแล้ว จากการทำงานมาเป็นระยะเวลากว่า 8 ปีของโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน ที่มีปรัชญาการทำงานเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำ สามารถแบ่งช่วงการทำงานออกเป็น 3 ช่วงคือ

1. ปีพ.ศ. 2540-พ.ศ.2542 เป็นบทบาทของโครงการฯ ที่การเน้นงานการพัฒนา อยู่ในช่วงการเรียนรู้ปัญหาและค้นหาศักยภาพ ทางโครงการได้ศึกษาวิเคราะห์และค้นหาศักยภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน โดยการศึกษาข้อมูลในระดับหมู่บ้าน และเน้นการวิเคราะห์ฐานทรัพยากรท้องถิ่น (ดิน น้ำ ป่า) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพปัญหา รวมทั้งค้นหาผู้รู้และองค์ความรู้ท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ต่างๆ ที่มีความหลากหลายไปตามสภาพทางกายภาพและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพราะถึงแม้ว่าแต่ละชุมชนในท้องถิ่นแต่เดิมจะมีการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอยู่แล้ว แต่ทว่าเป็นลักษณะที่ทำกันเอง ไม่ได้มีการปรึกษา หรือทำร่วมกันระหว่างชุมชน

กระบวนการทำงานในช่วงแรกเน้นให้ชุมชนได้รับทราบสถานการณ์ปัญหาทรัพยากร และผลกระทบต่อชุมชน จึงทำให้มีกลุ่มคนที่สนใจและร่วมเป็นทีมงาน ทั้งคนบนพื้นที่สูงและคนพื้นที่ราบ และก่อให้เกิดองค์กรชุมชนท้องถิ่นที่สนใจการจัดการทรัพยากรในประเด็นป่าชุมชนทั้งหมด 17 หมู่บ้าน ซึ่งได้รวมตัวกันเป็น “องค์กรเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำอำเภอเชียงดาว” โดยทางโครงการฯ ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนกับกลุ่มคนเหล่านี้ เช่น การสำรวจสภาพป่า การพัฒนาแผนการจัดการป่าชุมชนให้เป็นลายลักษณ์อักษร การพัฒนากลไกการทำงานเพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างชุมชน และการร่วมผลักดันนโยบายป่าชุมชน โดยการเสนอรายชื่อสนับสนุนร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชนฉบับประชาชนขึ้นมา

2. การปรับวิธีการทำงานจากแต่เดิมที่เน้นงานการพัฒนา มาสู่ช่วงบทบาทของการส่งเสริมสนับสนุน (พ.ศ.2543-พ.ศ.2545) เกิดเป็นช่วงการพัฒนาสู่การจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งระบบ (คน ดิน น้ำ ป่า) เพราะประเด็นการจัดการป่าชุมชนเป็นประเด็นแรกของการเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำ และในปีพ.ศ. 2543 มีการขยายความร่วมมือในระดับชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในช่วงนี้เน้นการทำงานกับการพัฒนาศักยภาพผู้นำท้องถิ่น ทั้งผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน เยาวชน และครู เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีการศึกษารูปแบบการจัดการป่าชุมชนเพื่อสรุปหาแนวทางการพัฒนา และตัวแทนเครือข่ายได้ร่วมผลักดันนโยบายโดยรวมเป็นอนุกรรมการพิจารณา ร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน

อย่างไรก็ตาม โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน เห็นว่าการจัดการทรัพยากรนั้นจะต้องเชื่อมโยงทั้งลุ่มน้ำ เพราะการเน้นประเด็นป่าชุมชนอย่างเดียวยังไม่ครอบคลุมฐานทรัพยากรทั้งหมด ดังนั้น ทางโครงการฯ จึงหนุนเสริมให้ชุมชนสร้างเครือข่ายต่างๆ เพิ่มขึ้นมาอีก คือ

1. เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูสายน้ำแม่ปิง
2. เครือข่ายการจัดการน้ำเหมืองฝาย

นอกจากจะเป็นการขยายประเด็นการทำงานให้ครอบคลุมการจัดการทรัพยากรโดยรวมแล้ว ยังเป็นการขยายกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ทำงานอีกด้วย

3. ช่วงของการขยายงาน และแสวงหาภาคี (พ.ศ.2546-พ.ศ.2548) มีการเชื่อมร้อยลุ่มน้ำย่อย เกิดการขยายความร่วมมือสู่ลุ่มน้ำย่อยของลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนและพื้นที่ลุ่มน้ำข้างเคียง ได้แก่ ลุ่มน้ำแม่งัดและลุ่มน้ำแม่แดง ทั้งนี้ก็เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำให้ดียิ่งขึ้น และก่อให้เกิดประชาคมลุ่มน้ำที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ นอกจากนี้ ยังขยายความร่วมมือและทำงานร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์เวียงดั่ง อำเภอฝาง กลุ่มอนุรักษ์คอยผ้าห่มปก กลุ่มอนุรักษ์คอยผาผึ้ง

อำเภอไชยปราการ กลุ่มอนุรักษ์ป่าบ้านน้ำรุ อำเภอพร้าว กลุ่มอนุรักษ์ป่าแม่แพลม อำเภอเวียงแหง และกลุ่มอนุรักษ์คอยแม่ตะมาน อำเภอแม่แตง

กล่าวได้ว่าบทบาทของโครงการจัดการกลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนนั้นตลอดระยะเวลาการทำงานกว่า 9 ปีได้มีการปรับบทบาทของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งด้านงานนำพัฒนา การเป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ก็ยังมีบทบาทอื่นๆ อีกหลายด้านที่มีผลต่อกระบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนให้ดำเนินงานได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านผู้ไกล่เกลี่ย ประสานงาน สร้างองค์ความรู้ จนทำให้ชุมชนรวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้าง ขยายเครือข่ายพื้นที่ทำงาน แสวงหาแนวร่วมจากกลุ่มภายนอกจนสามารถเข้ามามีบทบาทต่อรองอำนาจกับรัฐ หรือกลุ่มนายทุนได้ เช่น ในกรณีโครงการสร้างกระเช้า หรือการจัดทำหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ดังที่กล่าวมาในบทที่ 5

ในวิธีการดำเนินงานของโครงการจัดการกลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน จะยึดถือหลักการดำเนินงานต้องเกิดจากความต้องการของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ นักพัฒนาเอกชนจะไม่โน้มน้าว หรือชี้นำชุมชนให้ไปทิศทางตามที่ตนเองต้องการ กิจกรรมที่เกิดขึ้นต้องเน้นที่ความสอดคล้องของชุมชนเป็นหลัก ให้โอกาสแก่ชุมชนเข้าร่วมกำหนด ตัดสินใจในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ตลอดจนบทบาทภายนอกของโครงการจัดการกลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนที่ดำเนินการเองจะมีการสร้างภาคีร่วมที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างจิตสำนึก สร้างสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมาเช่นกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างองค์กรด้วยตนเอง สร้างกระบวนการจัดการที่เป็นระบบ มีเครือข่ายดิน น้ำ ป่าสัมพันธ์กัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคตได้

6.1.2 รูปแบบและวิธีการขององค์กรพัฒนาเอกชนในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแก่ชุมชน

รูปแบบ ขั้นตอน ตลอดจนวิธีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้แก่ชุมชนนั้น ถือเป็นจุดมุ่งหมายหลักที่ทางโครงการจัดการกลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนที่ต้องการจะให้ชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย จัดการกับทรัพยากรธรรมชาติในฐานะที่เป็นของชุมชนร่วมกัน ดังนั้น ในวิธีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนนั้นจะเป็นลักษณะที่ค่อยๆ ดำเนินไป กล่าวคือ

1. ในขั้นแรกจะเป็นขั้นของการลงพื้นที่ในชุมชนครั้งแรก ดังนั้นจึงเป็นช่วงของการสร้างความคุ้นเคย การทำความรู้จักกับคนในชุมชนมากกว่าที่จะหวังผลให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการที่ให้ชุมชนเข้าใจและยอมรับในวิธีการทำงานของโครงการฯ ก่อน มีการพยายามสร้างกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ชาวบ้านยอมรับ และนอกจาก

นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือของผู้นำชุมชนเป็นสำคัญ เพราะผู้นำชุมชนจะมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างตัวเจ้าหน้าที่โครงการฯ กับคนในชุมชน การเข้าถึงชุมชนโดยผ่านผู้นำชุมชนก่อนนั้น ซึ่งถ้าผู้นำชุมชนให้ความร่วมมือ ชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือตามไปด้วย เพราะถือว่าผู้นำชุมชนเป็นที่เคารพของชุมชนอยู่แล้ว ซึ่งพบว่ากว่าร้อยละ 80 ของจำนวนชุมชนที่ได้เข้าร่วมทำงานกับโครงการฯ นั้น สำเร็จลงได้ด้วยการอาศัยผู้นำชุมชนเป็นผู้ร่วมมือที่สำคัญ

2. เมื่อคนในชุมชนเข้าใจและยอมรับบทบาทขององค์กรแล้ว ก็จะเป็นช่วงของการสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นขั้นตอนของการให้ชุมชนเข้ามาทำงานกับโครงการฯ มากขึ้น เช่น จะมีการจัดการประชุม สร้างเวทีชาวบ้าน ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในชุมชน แจกแจงปัญหาเกี่ยวกับด้านทรัพยากรธรรมชาติที่พบอยู่ และร่วมระดมความคิดเห็นของชุมชนว่ามีความต้องการที่จะจัดกิจกรรมอย่างไร โดยจะมีการร่วมหารือเป็นประจำ อย่างน้อยจะมีการประชุมชาวบ้านเดือนละ 1 ครั้ง ทั้งนี้ เพื่อความต่อเนื่องของตัวกิจกรรมที่เกิดขึ้น

การส่งเสริมขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของโครงการจัดการลุ่มน้ำปิงตอนบนนั้น มีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอนของกระบวนการ ดังนี้

1. ขั้นตอนเริ่มกำหนดปัญหา ถือว่าเป็นขั้นตอนของการระดมความคิดเห็นในชุมชน ร่วมกันกำหนดปัญหาที่ต้องการแก้ไขที่เกิดขึ้นในชุมชน มีการสร้างเวทีชาวบ้าน โดยจะมีการเรียกประชุมหารือในแต่ละหมู่บ้าน และจะให้ตัวแทนแต่ละหมู่บ้านเข้ามาประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการฯ อีกครั้งหนึ่ง เช่น ปัญหาของการประกาศเขตอนุรักษ์ที่ซ้อนทับกับพื้นที่ทำกินของชุมชน ก็จะมีกลุ่มชุมชนที่เดือดร้อนเข้าร่วมประชุมกับโครงการฯ เพื่อที่จะหาทางเปิดโอกาสให้ชุมชนมีสิทธิชุมชนในการจัดการ ดูแลทรัพยากรธรรมชาติ

2. ร่วมตัดสินใจกำหนดนโยบาย ในขั้นตอนนี้จะเป็นการกำหนด หาวิธีแนวทางแก้ไขหลายๆ แนวทาง ซึ่งเมื่อมีการประชุมในการวางแผน ดังนั้นการกำหนดนโยบายก็จะยึดหลักของมติเอกฉันท์ในชุมชน โดยเน้นตามความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งทางโครงการฯ จะยอมรับการตัดสินใจของชุมชนโดยจะไม่มีการโน้มน้าว หรือชี้นำชุมชน โดยต้องการให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทต่อการสร้างกิจกรรมเองด้วย เช่น การร่วมกันตัดสินใจทำเขตแนวกันไฟป่ายามฤดูแล้งของสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชน อ.เชียงดาว หรือการสร้างกฎระเบียบชุมชนว่าด้วยการจัดการ ดูแลรักษาป่าร่วมกัน เป็นต้น

3. ร่วมดำเนินกิจกรรม โดยขั้นตอนจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาทำงานเต็มที่ ภายหลังจากที่สมาชิกของเครือข่ายต่างร่วมกันกำหนดกิจกรรมที่จะทำกันขึ้น ซึ่งทางโครงการฯ จะมีหน้าที่ช่วยประสานงานเท่านั้น เช่น ช่วยด้านงบประมาณ หรือช่วยค่าอาหารเมื่อชาวบ้านมาดำเนินกิจกรรม

เท่านั้น ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นล้วนเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม การสร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคีของ เครือข่ายทั้ง 3 เครือข่ายให้มีมากยิ่งขึ้น เป็นเพราะเมื่อชุมชนได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น ก็จะเล็ง เห็นว่าการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ถือได้ว่าเป็นสิทธิที่ชุมชนพึงมี เช่น การตีฝาย การ ร่วมทำเขตแนวกันไฟฟ้า การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้ถือได้ว่าต้องร่วมกันทำ จากกลุ่มคนจำนวนมากจึงจะดำเนินงานไปได้ พบว่า ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้งสมาชิก เครือข่ายทั้ง 3 เครือข่ายต่างก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และมีการขยายวงกว้างของขนาดกิจกรรม ทุกๆ ปี เครือข่ายมีการขยายสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

4. ร่วมตรวจสอบและประเมินผลของกิจกรรม การดำเนินงานร่วมกันระหว่างชุมชน และ เจ้าหน้าที่องค์กร เพื่อให้ได้ผลดีที่สุด จำต้องมีการตรวจสอบการดำเนินงาน จึงมีการแต่งตั้งคณะ กรรมการในแต่ละเครือข่ายเพื่อมาทำงานร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้จะเป็นผู้ที่ประสานงาน ระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่องค์กรแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นตัวแทนของชุมชนในการเข้ามาตรวจสอบวิธี การทำงานของเจ้าหน้าที่ รวมถึงร่วมกันประเมินผลกิจกรรมที่ทำร่วมกันอีกด้วย เพื่อให้ทราบผล ของกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอย่างไร และจะได้นำเป็นบทเรียนต่อการกำหนดกิจกรรมครั้งต่อไป โดยปัจจุบัน ในเครือข่ายป่าชุมชนอ.เชียงดาว มีคณะกรรมการป่าคอยดูแลอยู่ 24 คน จาก 3 โซน ทั้ง 6 ตำบลในอ.เชียงดาว ส่วนคณะกรรมการดูแลสายน้ำแม่ปิงจะมาจากตัวแทนหมู่บ้านละ 1 คน รวมทั้งหมด 28 หมู่บ้าน ซึ่งหน้าที่จะมีการตรวจสอบการทำงานให้โปร่งใส และสอดคล้องการ ดำเนินกิจกรรมของสมาชิก

ผลของการผลักดันจากโครงการฯ ส่งผลให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกัน เข้าไปต่อรองกับรัฐ หรือสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายร่วมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับรัฐ ได้ เกิดเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ภายใต้การส่งเสริมแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ของประชาชนจากเจ้าหน้าที่โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน กล่าวคือ มีตัวแทนเข้าไปเป็น สมาชิกสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลในอ.เชียงดาว ร่วมผลักดันให้เกิดนโยบาย หรือแผนพัฒนา ตำบลในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ได้ด้วยตนเอง รวมถึงการออกมาเรียกร้องต่อรัฐในประเด็นที่กระทบต่อชุมชน เช่น ปัญหา พ.ร.บ. ป่าชุมชน ฯลฯ

จากการดำเนินงานของโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนมาได้ 8 ปี สามารถสรุปผลจาก การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนโดยเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม สรุปออกเป็น ด้านต่างๆ ได้ดังนี้คือ

1. ทรัพยากรลุ่มน้ำมีสภาพดีขึ้น การจัดการป่าชุมชนเป็นเครือข่ายในลุ่มน้ำที่มีการสร้าง แผน และข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างมีระบบ ส่งผลให้สภาพป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำดีขึ้น

ประกอบกับเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำอำเภอเชียงดาวมีบทบาทสำคัญมากในการคุ้มครองทรัพยากรในลุ่มน้ำกับการทำงานของภาครัฐที่มีอยู่แล้ว ทั้งทรัพยากรดิน น้ำ ป่า โดยการเฝ้าระวัง ตลอดจนตรวจสอบการบุกรุกทำลายป่า การแสวงหาประโยชน์จากบุคคลภายนอกพื้นที่ และการบุกรุกสองฝั่งลำน้ำแม่ปิง ซึ่งถือว่าเป็นกลไกทางสังคมที่เป็นประชาคมลุ่มน้ำที่ช่วยดูแลลุ่มน้ำอย่างดี

2. ผู้นำองค์กรชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากรในบริบทลุ่มน้ำ ที่เชื่อมโยงป่า ดิน น้ำ ระบบเกษตร โดยเริ่มจากประเด็นที่ชุมชนสนใจร่วมกัน และเกิดความเห็นอกเห็นใจคนในพื้นที่ลุ่มน้ำเดียวกัน ทั้งนี้ก็เพื่อลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรระหว่างคนภายในชุมชน และระหว่างชุมชน

3. เกิดความร่วมมือของภาคีต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ณะ และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน คือโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน และองค์กรชุมชนท้องถิ่นนำไปสู่การจัดการลุ่มน้ำอย่างมีส่วนร่วมให้เกิดเป็นรูปธรรม และเกิดกลไกการติดตามตรวจสอบในเชิงอำนาจร่วมกัน (Check and Balance) ในการจัดการทรัพยากรต่างๆ ในลุ่มน้ำ

4. การรวบรวมและสืบสานองค์ความรู้ นอกจากจะทำให้รู้จักกลุ่มผู้รู้ต่างๆ ในชุมชน ทั้งหมอเมือง กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มป่าเมี่ยงแล้ว ยังทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยน และถ่ายทอดการจัดการทรัพยากรต่างๆ ในพื้นที่อีกด้วย ในรูปของกิจกรรม เช่น การเลี้ยงผีฝาย การเลี้ยงผีขุนน้ำ

5. การพัฒนาเชิงนโยบายจากกระบวนการที่พยายามเน้นให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง ได้มีโอกาสเข้ามารับฟังและเรียนรู้จากพื้นที่ ทำให้เกิดความเข้าใจในการที่จะพัฒนานโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระดับประเทศต่อไป เช่น การจัดการป่าชุมชน การจัดการลุ่มน้ำ รวมทั้งการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนา นโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่

6.1.3 ผลของการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ผลของการทำงานร่วมกันพบว่า จากการทำงานลงพื้นที่ในชุมชนตั้งแต่พ.ศ. 2540 เกิดเป็นพัฒนาการความร่วมมือที่ดีขึ้นตามลำดับ คือ

1. ในช่วงแรกของการทำงาน (พ.ศ.2540-พ.ศ.2542) เป็นการทำงานในระยะเริ่มแรก ที่เน้นงานด้านพัฒนาเป็นหลัก ชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาซึ่งเคยมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นมาแล้ว นำผู้นำทางธรรมชาตินมาเป็นกลไกในการทำงาน ทำให้ไม่ค่อยมีปัญหาในการทำงานร่วมกันมากนัก และสามารถก่อตั้งเป็นเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำ อ.เชียงดาวได้ในปีพ.ศ. 2541 ซึ่งมีสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชนทั้งสิ้น 17 ป่า และขยายเพิ่มเป็น 22 ป่าในปีพ.ศ. 2542

2. พ.ศ. 2543-พ.ศ.2545 การปรับวิธีการทำงานของโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน มีผลต่อความร่วมมืออย่างยิ่ง จากแต่เดิมที่เน้นการทำงานร่วมกับชุมชน โดยผ่านผู้นำทางธรรมชาติเป็นตัวประสาน แต่แล้วก็พบว่าในบางพื้นที่เกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนแบบธรรมชาติและผู้นำชุมชนทางการ ทำให้ส่งผลกระทบต่อภาพการทำงานโครงการฯ ด้วย ซึ่งในช่วงนี้จึงมีการประสานงานไปยังทางผู้นำชุมชนแบบทางการด้วย อีกทั้งการได้รับความสนใจจากผู้นำชุมชนแบบทางการในเรื่องการจัดตั้งป่าชุมชน ทำให้การทำงานช่วงนี้เติบโตอย่างรวดเร็ว ตัวผู้นำเองเข้าร่วมในการทำงานอย่างเต็มตัวไม่เพียงแต่เฉพาะในพื้นที่ตนเองเท่านั้น แต่ยังสามารถไปเป็นผู้ชักชวนชุมชนอื่นมาเข้าร่วมเครือข่ายด้วย การทำงานในช่วงนี้จึงเป็นแบบ “ชุมชนชนชุมชน” และเจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้ปรับบทบาทตนเองเหลือเป็นเพียงผู้สนับสนุน ส่งเสริมการทำงานขององค์กรชาวบ้านเท่านั้น ช่วยในเรื่องการประสานงาน ปล่อยให้ข้อมูล ทำให้ในช่วงนี้สมาชิกได้เพิ่มขึ้นเป็น 40 ป่า และนอกจากนี้ยังได้สนับสนุนชุมชนต่อประเด็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในด้านอื่นๆ ด้วย กล่าวคือ

- เกิดเครือข่ายอนุรักษ์และฟื้นฟูสายน้ำปิง ในปีพ.ศ. 2543 มีชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายด้วยกันทั้งสิ้น 28 ชุมชน (ส่วนหนึ่งของสมาชิกเครือข่ายฯ ก็เป็นสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชนอยู่แล้ว) ทั้งนี้เป็นเพราะเห็นผลของการทำงานที่เกิดจากการร่วมมือร่วมใจของสมาชิกเครือข่ายฯ จึงสามารถช่วยให้น้ำแม่ปิงฟื้นฟูและกลับมาอุดมสมบูรณ์ได้

- เครือข่ายการจัดการน้ำเหมืองฝาย ในปี พ.ศ.2545 ในช่วงแรกเกิดจากการรวมกลุ่มของผู้ใช้น้ำฝายวังไฮทั้งสิ้น 3 ชุมชน แต่เมื่อมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานไปยังสมาชิกผู้ใช้น้ำกับฝายอื่นๆ ก็ได้รับความสนใจและเข้าร่วมอีก 1 ฝาย คือ ชุมชนผู้ใช้น้ำฝายโป่งอางในปีเดียวกัน

3. พ.ศ. 2546-พ.ศ.2548 ซึ่งในช่วงนี้ปัจจัยที่สำคัญคือ นโยบายของภาครัฐที่เข้ามามีผลต่อการปรับบทบาทโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน กลายเป็นบทบาทของการขยายพื้นที่ทำงานและหาภาคร่วม ซึ่งการทำงานในช่วงนี้ นอกจากที่ทางโครงการฯ ทำในพื้นที่เชิงดาวแล้ว ยังได้ขยายการทำงานไปสู่พื้นที่อื่นๆ ด้วย เช่น ในลุ่มน้ำแม่แตง และแม่จัน มีการขยายความร่วมมือไปสู่องค์กรภายนอกมากขึ้น เพื่อที่จะทำให้การทำงานเป็นกระบวนการที่เข้มแข็ง ทำงานไปในทิศทางเดียวกัน และมีพลังต่อรองกับกลุ่มต่างๆ ด้วย

สำหรับการทำงานในท้องที่เชิงดาว เครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำ อ.เชิงดาวได้เพิ่มเป็น 54 ป่าในปลายปี พ.ศ.2545 ต่อเนื่องในปีพ.ศ. 2546 ส่วนในปีพ.ศ. 2548 ก็ได้เพิ่มอีก 4 ป่า รวมทั้งสิ้นแล้วเป็น 58 ป่า ส่วนเครือข่ายอนุรักษ์และสายน้ำปิง กับเครือข่ายเหมืองฝาย แม้จะไม่มีเติบโต การเพิ่มของสมาชิกเครือข่ายอย่างเชิงปริมาณเหมือนเครือข่ายป่าชุมชน แต่ก็พบว่าในด้านการเติบโตทางคุณภาพก็มีการเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ยังคงเกิดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกๆ ปี เช่น ต้องมีการ

ซ่อมแซมฝายในเดือนเมษายน มีการทำวังให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาที่ขยายไปสู่ลุ่มน้ำสาขาของสายน้ำปิงเพิ่มขึ้น ฯลฯ

แต่ยังคงมีชุมชนบางส่วนที่ยังมีทัศนคติในด้านลบต่อคำว่าองค์กรพัฒนาเอกชนอยู่ ยังคงเข้าใจว่าเป็นองค์กรที่มาสร้างความแตกแยกในชุมชน เป็นองค์กรที่ทำงานสวนทางกับรัฐ ต่อต้านการทำงานของรัฐบาล ถ้าหากทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนแล้วจะทำให้ถูกทางเจ้าหน้าที่ของรัฐเพ่งเล็งได้ ดังนั้นในเขตพื้นที่ที่ทางโครงการฯ เข้าไปทำงานร่วมด้วย ในบางพื้นที่ก็จะได้ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรนัก คนในชุมชนบางกลุ่มจะไม่สนใจต่อการทำงานของโครงการฯ เท่าที่ควร

นอกจากนี้ ท่าทีของเจ้าหน้าที่รัฐต่อโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนก็พบว่า การได้รับความร่วมมือก็ขึ้นอยู่กับกิจกรรม และนโยบายของรัฐในช่วงนั้นๆ มากกว่า โดยในช่วงการเข้ามาทำงานในช่วงแรกๆ นั้น ทางโครงการไม่ค่อยจะมีทำกิจกรรมร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐมากนัก จนมากระทั่งช่วง พ.ศ.2546-พ.ศ.2548 เกิดนโยบายการพัฒนา พื้นฟู จัดการทรัพยากรธรรมชาติจากส่วนกลาง ทำให้เจ้าหน้าที่ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคที่ประจำอยู่ในเชียงใหม่ได้เข้าร่วมการทำงานในท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งจากนโยบายของรัฐทำให้เกิดทั้งความร่วมมือระหว่างรัฐกับภาคประชาสังคม เช่น ความร่วมมือในการจัดทำแผนพัฒนาลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน และเกิดเป็นความขัดแย้งปะปนกันไป โดยเฉพาะประเด็นการต่อต้านการสร้างกระเช้า และการจัดทำหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ซึ่งทางโครงการจัดการลุ่มน้ำปิงประกาศจุดยืนอย่างชัดเจนว่าอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับการทำงานของรัฐ ส่งผลคือ เกิดความร่วมมือในการทำงานน้อยลง กลายเป็นลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างทำมากกว่า

ส่วนท่าทีของเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าไม่ค่อยเกิดความขัดแย้งในการทำงานมากนัก ให้ความร่วมมือดีกับภาคประชาสังคม อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกำหนดนโยบายกับองค์การบริหารส่วนตำบลอีกด้วย จนกลายเป็นแผนพัฒนาตำบลขึ้นมา

6.1.4 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจนเสนอแนวทางแก้ไข เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนอื่นในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

สำหรับปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนนั้นพบว่าสามารถจำแนกได้ดังนี้คือ

1. ปัญหาในเรื่องความเข้าใจ และการยอมรับจากชุมชนในฐานะที่เป็นนักพัฒนาเอกชน เพราะว่ายังคงมีประชาชนบางกลุ่มที่มีทัศนคติในด้านลบอยู่ ดังนั้น ในทางแก้ไขนักพัฒนาเอกชนจึง

ต้องพยายามที่จะสร้างความเข้าใจกับชุมชน สร้างความคุ้นเคยในชุมชนให้เข้าใจ ไว้วางใจ และยอมรับในด้านของการทำงาน โดยจะต้องพยายามแสดงตัวเองว่าองค์กรพัฒนาเอกชนไม่ได้เข้ามาก่อปัญหา แต่ต้องการที่จะเอื้ออำนวยให้คนในชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมความรู้ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกวิธี เข้าใจในวิธีการอนุรักษ์และรักษาที่ถูกต้อง รวมถึงการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้าไปเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำงานร่วมกับโครงการฯ อีกด้วย เพื่อที่โครงการจะสร้างกลุ่มคนในชุมชนเป็นกลุ่มที่จะเข้าไปทำงานในชุมชนภายหลังอีกด้วย

2. นโยบายการพัฒนาของภาครัฐไม่สอดคล้องกับกฎหมาย การได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งพบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐยังติดภาพลักษณ์ขององค์กรพัฒนาเอกชนในด้านลบอยู่ ดังนั้น ในการที่จะให้ทางเจ้าหน้าที่ของรัฐยอมรับนั้นทางโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงจึงพยายามที่จะสร้างกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดขึ้นภายในชุมชน และพยายามประสานงานกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชนหลายๆ กลุ่ม เช่น กลุ่มผู้นำชุมชน คนในชุมชน กลุ่มแม่บ้าน รวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐในหลายๆ หน่วยงาน เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น เพื่อที่จะแสดงการทำงาน ตลอดจนให้ชุมชนเข้าใจในเรื่องของการทำงานขององค์กรที่แท้จริงด้วยอาศัยผลจากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ

3. งบประมาณที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินโครงการต่างๆ ในชุมชน เพราะองค์กรพัฒนาเอกชนจะไม่มียกงบประมาณที่แน่นอนเหมือนกับทางรัฐ การได้งบประมาณในแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนของแหล่งทุนทั้งจากภายในและภายนอกประเทศว่าเห็นด้วยมากน้อยแค่ไหน บางครั้งการคาดการณ์ใช้งบประมาณนั้นก็อาจน้อยกว่าที่ต้องใช้จ่ายจริง ซึ่งทำให้กิจกรรมบางกิจกรรมดำเนินไปไม่ต่อเนื่อง ดังนั้น ในทางแก้ไขก็ต้องพยายามคุมงบประมาณที่มีอยู่ให้เพียงพอ แต่บางครั้งอาจจำเป็นต้องดึงงบประมาณจากโครงการอื่นๆ นำมาใช้ต่อ นอกจากนี้ทางโครงการฯ ก็พยายามที่จะหางบประมาณมาสนับสนุนองค์กรตัวเอง เช่น การจัดทำหนังสือ เสื้อ ไปสการ์ด ของที่ระลึก ฯลฯ ออกจำหน่ายให้กับบุคคลภายนอก หรือองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ ที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องของด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นงบประมาณเสริมอีกทางเข้ากับโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนอื่นในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อรัฐ บทบาทของรัฐที่มีต่อการรวมกลุ่มในรูปแบบขององค์กรพัฒนาเอกชนนั้น ตลอดจนต่อภาคประชาชน รัฐควรมีแนวทางปฏิบัติคือ

1. รัฐควรมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่ชัดเจน และต้องสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะในประเด็นเรื่องสิทธิ และการมีส่วนร่วม

2. รัฐควรมีการส่งเสริมบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนให้เข้ามาช่วยเหลือ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในสังคมมากขึ้น เช่น อาจออกมาในรูปแบบของการตราเป็นกฎหมาย เปิดโอกาสให้เข้าร่วมในการกำหนดนโยบายต่างๆ ร่วมกับรัฐ เป็นต้น

3. เจ้าหน้าที่ของรัฐควรลดทัศนคติที่ไม่ดีต่อองค์กรพัฒนาเอกชนออกไป พยายามมีทัศนคติที่เป็นกลาง และเรียนรู้ที่จะเข้าใจในเรื่องบทบาท หรือการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนให้มากขึ้น รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับองค์กรพัฒนาเอกชน

4. รัฐควรให้มีการจัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งเพื่อช่วยเหลือ อุดหนุนในกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนมอบหมายให้องค์กรพัฒนาเอกชนร่วมกันสร้างกลไกการบริหารขึ้นมา โดยรัฐสามารถเข้ามามีบทบาทในฐานะที่ปรึกษาได้ แล้วให้มีการรณรงค์เชิญชวนบุคคลทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

5. รัฐบาลควรสนับสนุนให้มีการประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชน โดยผ่านกลไกขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่เป็นองค์กรประสานงานและเครือข่ายต่างๆ เช่น หากเป็นปัญหาและนโยบายการพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรจะประสานงานกับคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) แต่หากเป็นปัญหาเฉพาะด้าน เช่น ปัญหาด้านเด็ก สตรี แรงงาน ชุมชนแออัด สิทธิมนุษยชน ควรมีการประสานงานโดยตรงกับเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนในแต่ละด้าน

6. รัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เข้าไปมีส่วนร่วมในการร่วมกำหนดนโยบายในท้องถิ่นด้วย โดยเฉพาะต้องเน้นเรื่องการสอดคล้องต่อวิถีชีวิต จารีตท้องถิ่น องค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และวัฒนธรรมชุมชนอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชน ควรจะมีการปรับปรุงแก้ไข ดังนี้

1. องค์กรพัฒนาเอกชน จะต้องมีการทำความเข้าใจ เรียนรู้ในเรื่องข้อกฎหมาย นโยบาย แผนแม่บท ข้อบังคับของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ ให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อลดช่องว่างของความไม่เข้าใจต่างๆ ที่จะเกิด จนกลายเป็นปัญหาการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐ กับองค์กรพัฒนาเอกชน

2. องค์กรพัฒนาเอกชน ควรจะมีการประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ ที่ดำเนินงานในลักษณะเดียวกัน มีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน หรือมีพื้นที่ปฏิบัติใกล้เคียงกัน โดยประสานงานกันในเรื่องที่จะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน รวมกลุ่มกันเป็นภาคีเฉพาะกิจขึ้น เพื่อนำไปสู่การสร้างพลังให้เกิดขึ้น และเป็นเอกภาพในการพัฒนาทิศทางเดียวกัน

3. องค์กรพัฒนาเอกชนจะต้องมีการปรับแนวคิด ทำที่ในการปฏิบัติงาน ไม่ใช่เพียงแต่ช่วยเหลือชุมชนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ควรจะมีการขยายฐานความร่วมมือเข้าไปยังรัฐด้วย อีกทั้งต้องลดทัศนคติด้านลบที่มีต่อรัฐลงไป เพื่อสร้างเป็นความร่วมมือเป็นพหุภาคี และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระดับที่ยั่งยืนต่อไป

4. การเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ขององค์กรพัฒนาเอกชน นอกจากที่การดำเนินกิจกรรมจะต้องอาศัยความช่วยเหลือของผู้นำชุมชนแล้ว แต่ตัวเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนยังจะต้องเข้าหาประชาชนในพื้นที่ให้มากขึ้น หมั่นติดตามผลของกิจกรรมในชุมชน ตลอดจนเข้าไปสร้างความคุ้นเคยในชุมชน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาเรียนรู้การทำงาน หรือทำงานร่วมกันกับองค์กรพัฒนาเอกชนด้วย

3. ข้อเสนอแนะในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ศึกษาเห็นว่า การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เกิดผลมากที่สุด ควรจะคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ชุมชนในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้เข้าใจถึงวิธีการจัดการทรัพยากรที่ถูกวิธี ให้ตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น

2. สร้างแนวทางการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนแก่ชุมชน ต้องพยายามเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนให้มากขึ้น สามารถเข้าไปร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมกำหนดวิธีการดำเนินงานในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับภาครัฐได้ด้วย

6.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อกระบวนการเคลื่อนไหวยุทธศาสตร์ประชาชนในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และทราบถึงปัญหา และอุปสรรค จึงควรมีการศึกษาในแง่มุมอื่นๆ ด้วย เช่น

1. ศึกษาเปรียบเทียบกับองค์กรชุมชนอื่นๆ ที่ทำงานในลักษณะเดียวกัน เพื่อดูว่าจากบริบทแวดล้อมที่ต่างกัน มีผลต่อการดำเนินงานขององค์กรชุมชนหรือไม่ อย่างไร
2. ศึกษาความร่วมมือกันระหว่างรัฐ กับองค์กรชุมชนในการร่วมกันจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
3. ศึกษาบทบาทภาคประชาชนในแนวทางของความหมายภาคประชาสังคม ต่อการเรียกร้อง เคลื่อนไหว ดำเนินการ จัดการประเด็นต่างๆ ในสังคม

6.3 ข้อจำกัดในการศึกษาวิจัย

จากการสัมภาษณ์ พบว่าในการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชน หรือผู้นำชุมชนที่เป็นชาวไทยภูเขาไม่ค่อยให้ความร่วมมือ และตอบคำถามอย่างเปิดเผยและลึกซึ้ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ให้สัมภาษณ์เกรงว่าจะส่งผลกระทบในด้านลบต่อตนเอง อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องการติดต่อสื่อสารด้วยหลายภาษา ซึ่งผู้วิจัยได้มีความสับสนในภาษาเหล่านั้นเท่าที่ควร ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลทางลึก